

Фразеологічні звороти часто зазнають у різних письменників трансформацій — автори переробляють їх відповідно до контексту свого твору, замінюючи один чи кілька компонентів фразеологічного звороту синонімічними словами, вводячи до їх складу додаткові слова, що можуть впливати на семантику фразеологізму, перетворюючи його інколи на вільне словосполучення, а також оновлюють семантику фразеологічних зворотів без зміни структури. Наприклад, своєрідну форму фразеологічного звороту «бавитися в жмурки» на противагу загальноновживаній в українській мові формі **грати (gratis) у піжмурки** обирає Ю. Шовкопляс для передачі зневажливого ставлення: «Давайте покинемо бавитися в жмурки. Так буде краще» («Інженери»), Форма «бавитися в жмурки» виникла на базі дієслівного фразеологічного звороту **грати (gratis) у піжмурки**, що має те саме значення «обдурювати кого-небудь, приховуючи щось» («Словник української мови», т. II, с. 538). Зміна складників не перетворює фразеологізм на вільне словосполучення, це авторизований варіант загальноновживаного звороту, про що свідчить тотожність значень. Аналогічні приклади зустрічаються і в творах російських письменників, що живуть на Україні чи пишуть про Україну. Наприклад, усім відомий дієслівний фразеологізм **затрагивать (задевать, забирать) за живое**, зафіксований «Фразеологическим словарем русского литературного языка» (т. IV, с. 171). Ю. Чорний-Діденко на його основі створює свій авторський варіант: «Михаил Иванович вначале намеревался отмолчаться, но замечание Веры задело его за душу» («Правда на земле одна»). Подібні варіанти дієслівних фразеологізмів виникають головним чином при заміні одного з компонентів загальноновживаного дієслівного фразеологізму іншим, ще не усталеним у цьому виразі словом. Створений таким чином варіант залишається близьким за своїм значенням до фразеологічного звороту.

Зафіксовано словниками дієслівний фразеологізм **вішати (повісити, хнюпити, похнюплювати, похнюпити) носа (ніс)**. У О. Гончара знаходимо такий варіант: «— І що тепер буде? — доголюючись, бригадир витягує шию перед дзеркальцем... — Опустимо носа чи як?» («Бригантина»). Аналогічний приклад зустрічається і у творі Б. Палійчука: «— Неужели вы действительно опустили нос? Если незачем смотреть в небо, надо попытаться найти что-нибудь на земле» («Эскадрилья «Лысый орел»). Словосполучення «опускати носа» («опустить нос») виникло внаслідок авторської переробки та контамінації фразеологізмів **вішати носа** і **опускати руки**. Таким чином виник новий, оригінальний авторський варіант, що згодом, усталившись, може набути ваги фразеологізму. Поки що його слід розглядати як вільне словосполучення з переносним, метафоризованим значенням. Таких вільних словосполучень, створених на базі загальноновживаних фразеологізмів, трапляється багато. Наприклад: «— Умейте вашу *храбрость* применять разумно и не *транжирьте* ее по *пустыкам*» (Б. Палійчук, «Эскадрилья «Лысый орел», — пор. дієслівний фразеологізм **бросать (транжирить) деньги (на ветер)** і вільне словосполучення *транжирить храбрость по пустыкам*).

Розглядаючи використання дієслівних фразеологічних одиниць у мові художніх творів, можна виявити їх найрізноманітніші значення, що не зафіксовані словниками. Вживаючи дієслівний фразеологізм у різних контекстах, письменники збагачують його семантику, розширюють сферу застосування, в результаті чого фразеологічна одиниця використовується зі своєрідним значенням, не відбитим у лексикографічних джерелах. Наприклад, «Словник української мови» фіксує два значення дієслівного фразеологізму відвести душу: а) «ділитися своїми переживаннями, думками»; б) «задовольнити яке-небудь сильне бажання» (т. II, с. 446). Подібні значення фіксують «Словарь современного русского литературного языка» (т. II, с. 288), «Толковый словарь русского языка» под ред. проф. Д. Н. Ушакова (т. I, с. 817), «Фразеологический словарь русского языка» (с. 300). П. Загребельний вживає його як синонім до дієслова *тішитися*: «Тоді вже я дома *відвів*

душу, потішився з дочкою» («Переходимо до любові»). З тим же відтінком значення використовує російський фразеологізм **отвести душу** Ю. Чорний-Діденко: «— С женой говорит нечего, так хоть с детьми поиграю, душу отведу» («Правда на земле одна»).

Російські письменники часто вживають у своїх творах українські фразеологізми, що надає творів національного колориту, характеризує мову персонажів: «Ищенко неистовствовал. Работать надо, работать, а они тут, понимаешь, *посиденьки справляют!*» (В. Катаев, «Время, вперед!»); «— А вот и моя дочка, — весело сказала молодица. — *Росте как из воды*, а ума еще не набралась» (Ю. Чорний-Діденко. «Правда на земле одна»); «— *Пошли чутки*, что немцев мы погоним скоро, — сказал Степану старик» (Б. Горбатов. «Непокоренные»). Пор. українські фразеологізми **посиденьки справляти, рости як із води, чутки пішли**. На мову українських письменників впливає російська мова, надаючи викладові певного російського колориту, напр., загальноживаний російський фразеологічний зворот **ждать у моря погоды**. Можливо, що цей фразеологізм послужив моделлю для українського авторського варіанту *чекати дощу біля річки*, який з дещо іншим значенням вживає П. Загребельний: «— Ну ти й кажеш! *Чекати дощу біля річки* — на це здатний тільки ти» («З погляду вічності»). Використовуючи в такий спосіб дієслівні фразеологізми в різних значеннях, розширюючи сферу їх вживання, створюючи авторські варіанти на базі загальноживаних фразеологізмів, письменники сприяють збагаченню, оновленню, розвиткові фразеологічного фонду як української, так і російської мов.